Parakh
Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University
Lahore (Pakistan) Vol: 8
July-Dec. 2023, pp

ਪਾਰਖਿ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਭਿਾਗ ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬੀ
ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਤਿ
ਮਹਲਿਾ ਯੂਨੀਵਰਸਟਿੀ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਸਿਤਾਨ)
ਲਈ: 8, ਜੁਲਾਈ-ਦਸੰਬਰ 2023,

ਅਸਟਿੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਰਿ
ਮੁਲਤਾਨੀ ਮੱਲ ਮੋਦੀ ਕਾਲਜ, ਪਟਆਿਲਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਰੀ ਪਰਰਪੇਖ

ਡਾ. ਪਰਮ ਿੰਦਰ ਮ ਿੰਘ

Abstract

ਕਸਿੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਰਵਪੱਖੀ ਕਵਾਸਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਕਵਚ ਔਰਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਉਪਰ ਕਰਿਭਰ ਰਿਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਤੁਕਤਿ ਕਵਾਸਿ ਈਈ ਰਿੀ-ਚੇਤਾਿ, ਰਿੀ-ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਰਿੀ-ਬਰਾਬਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।ਇਸੇ ਈਈ ਕਸਿੇ ਵੀ ਕਵਚਾਰਸ਼ੀਿ ਸਮਾਜ ਕਵਚ ਰਿੀ ਦੀ ਸਕਤਿੀ ਅਤੇ ਸਮੱਕਸਆਵਾਂ ਕਚੰਤਾਿ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਹੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਿ।ਇਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਕਵਚ ਰਿੀ ਦਾ ਗੌਰਵਮਈ ਸਥਿਾਿ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਕਿ, ਆਰਕਥਿ ਅਤੇ ਸਕਭਆਚਾਰਕਿ ਵਰਤਾਕਰਆਂ ਿੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਰਿੀ ਿੂੰ ਦੂਜੈਂ ਿਿੰ ਉਪਰ ਧੱਕਿ ਕਦੱਤਾ।ਸਾਰੀ ਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕਆਿਣ ਚਾਹੁਣ ਵਾਿੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਿੇ ਵੀ ਰਿੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕੱਿਦਣਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੀ ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਿੂੰ ਅਰਧਾਂਗਣੀ-ਰੂਪ ਕਵਚ ਿਾ ਦੇਖ ਿੇ, ਿਵਿ ਕਿਮਾਿੀ-ਰੂਪ ਕਵਚ ਹੀ

CC BY NC

ਦੇਕਖਆ ਅਤੇ ਕਬਆਕਿਆ।ਏਂ ਤੋਂ ਕਿ ਰਿੀ ਦੀ ਕੰਕਿਗ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣ ਈ ਸ਼ਬਦ 'ਔਰਤ' ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਵਚ ਿੀਚਤਾ ਅਤੇ ਮਿਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਪਰਤੀਂ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਿੀਰਿ ਕਵੱਚ ਸਕੋਂ ਵੀ ਮਿਾਜ ਦੀ ਹੋਵੇ ਉਿ ਨਾਲ਼ ਸਕੋਂ ਨਾ ਸਕਮਿ ਦੇ ਧੱਕੇ ਵਧੀਕੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਉਿ ਨ ੂੰ ਦਿਾ ਹੀ ਦੋਇਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪ੍ਛਾਣ ਸਦੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਿ ਨਾਲ਼ ਲਿ ਕ ਵੀ ਈਂ ਸਕਮਿ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਮਿੀ ਮਿਾਜ ਕਵੱਚ ਵੀ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਿਤਿ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ 'ਔਰਤ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਵਉਤਪ੍ਤੀ ਦੀ ਗੱਲਿ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨੀਚਤਾ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਵਰਸਤਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਸ਼ਬਦ ਫ਼ਾਰਿੀ ਮ ਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਅਵਰਾਹ' ਤੋਂ ਬਸਣਆ ਸਜਦਿਾ ਅਰਿ 'ਨੁਕਦਿਾਰ, ਅਪ੍ ਰਨ, ਧੱਬਿਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ'1 ਆਸਦ ਦਰਜ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਅਉਰਤ ਮਦ ਨ ੂੰ ਇੰਝ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ- "ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਛੁਪ੍ਾਉਣ (ਲੁਕੋਣ) ਲਾਇਕ ਹੋਵੇ। ਭਾਵ- ਇਤਿਰੀ, ਜਨਾਨੀ, ਤੀਮੀ, ਨਾਰੀ, ਤਰੀਮਤ।"2 ਕੁਰਾਨ ਕਵੱਚ ਅਵਰਾਹ ਸ਼ਬਦ ਨਾਰੀ ਲਈ ਵਰਸਤਆ ਸਗਆ ਹੈ। ਕੁਰਾਨ ਕਵੱਚ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦ ਜੈਲ਼ੀ ਿੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਲਿਾਫ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਿ ਉੱਪ੍ਰ ਜ਼ੁਲਮ, ਕੁੱਟਮਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਤੀ ਨ ੂੰ

ਨਾਰੀ ਨਾਲ਼ੋਂ ਰਿੀਰਕ ਸਰਸ਼ਤਾ ਤੋੜਨ ਦੀ ਵੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ। ਕੁਰਾਨ ਕਵੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਸਕ "ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਪ੍ਰ ਰੱਸਿਅਕ (ਕਵਾਮ) ਹੈ, ਇਿ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅੱਲਿਾਹ ਨੇ ਇੱਕ ਨ ੂੰ ਦ ਜੇ ਉੱਪ੍ਰ ਭਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਿ ਅਧਾਰ ਉੱਪ੍ਰ ਸਕ ਮਰਦ ਨੇ ਆਪ੍ਣਾ ਧਨ ਰਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਿ ਲਈ ਜੋ ਨੇਕ ਔਰਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਅਸਗਆਕਾਰੀ ਹਨ। ਸਪ੍ੱਠ ਸਪ੍ਛੇ ਰਿੱਸਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨਹਾਂ ਦੀ ਸਜਨਹਾਂ ਦੀ ਰਿੱਸਿਆ ਦਾ ਅੱਲਿਾਹ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਸਦੱਤਾ ਹੈ। ਸਜਨਹਾਂ ਇਤਿਰੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨ ੂੰ ਬੇ-ਸਵਸ਼ਵਾਿੀ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ ਉਨਹਾਂ ਨ ੂੰ ਮਿਝਾਉ ਅਤੇ ਉਨਹਾਂ ਨ ੂੰ ਉਨਹਾਂ ਦੇ ਸਬਤਿਰੇ ਕਵੱਚ ਇਕੱਲਿਾ ਛੱਡ ਸਦਉ ਅਤੇ ਉਨਹਾਂ ਨ ੂੰ ਜ਼ਿਾ ਦੇਵੋ। ਸਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਸਗਆ ਪ੍ਾਲਣ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਨਹਾਂ ਦੇ ਸਵਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਰਤਿਾ ਨਾ ਲਭੋ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੱਲਿਾਹ ਭਿ ਤੋਂ ਉੱਪ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ।3 ਭਾਰਤੀ ਉਪ੍ਮਹਾਂਦੀਪ੍ ਕਵੱਚ ਵੀ ਅਸਤ ਸਘਨੋਣੇ ਰ ਪ੍ ਕਵੱਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਸਤਰਕਿਾਰ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਿ ਸਤਰਕਿਾਰ ਨ ੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਦੈਵੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਤਿਰੀ ਰ ਪ੍ ਸਦੱਤਾ ਸਗਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ਾਤਿਰਾਂ ਕਵੱਚ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਸਗਆ ਸਕ ਬਰਹਮ ਨੇ ਇਤਿਰੀ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੀ ਦੋਇਮ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਿ ਨ ੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਰੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਿ ਦੀ ਮਿਾਸਜਕ ਸਿਤਿ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਸਿਆਂ ਹੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਕਿਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮਾਂ ਕਵੱਚ ਵੀ ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਿਤਿ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਿੀ। ਭਾਵੇਂ ਬੁੱਧ ਨਾਲ਼ ਿੰਬੰਸਧਤ ਅੰਬਾਪ੍ਾਲੀ ਦੀ ਕਿਾ ਇਹ ਦੱਿਦੀ ਹੈ ਸਕ ਬੁੱਧ ਨੇ ਰਿਣੇ ਲਈ ਸਲਛਵੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਿੱਦੇ ਦੀ ਿਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੇਸਵਾ ਅੰਬਾਪ੍ਾਲੀ ਦਾ ਿੱਦਾ ਕਬ ਲ ਕੀਤਾ ਿੀ ਅਤੇ ਉਿ ਦੇ ਵੇਸਵਾਘਰ ਕਵੱਚ ਰੁਕੇ ਵੀ ਨਿ ਪ੍ਰ ਸਿ ਵੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਕਵੱਚ ਨਾਰੀ ਨ ੂੰ ਉਹ ਿਾਂ ਹਾਲਿ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜੋ ਪ੍ੁਰਸ਼ ਨ ੂੰ ਪ੍ਸਹਲੇ ਸਦਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਲਿ ਿੀ। ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਬੰਦੇ ਨ ੂੰ ਕਾਮ-ਵਾਨਿਾ ਤੋਂ ਦ ਰ ਰਸਹਣ ਲਈ ਨਾਰੀ ਤੋਂ ਦ ਰ ਰਸਹਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਵਾਨਿਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਨਾਰੀ ਨ ੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸਗਆ ਹੈ। ਸ਼ਵੇਤਾਂਬਰ ਪ੍ਰੰਪ੍ਰਾ ਕਵੱਚ 'ਨਾਰੀ ਮੁਕਤੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਿੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰ ਪ੍ ਕਵੱਚ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ।'4 ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਰਕਿਾਰ ਵਾਲ਼ਾ ਿੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਨ ੂੰ ਬਾਘਣ ਦੇ ਰ ਪ੍ ਕਵੱਚ ਸਚਤਸਰਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨਿ ੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਿ ਲਈ ਸਜ਼ੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ: -

ਦਾਸਮ ਕਾਸਿ ਬਾਘਸਨ ਲੈ ਆਇਆ, ਮਾਉ ਕਹੇ ਮੇਰਾ ਪ੍ ਤ ਬੇਆਸਹਆ
ਗੀਲੀ ਲਕੜੀ ਕਉ ਘੁਨ ਲਾਇਆ, ਸਤਨ ਡਾਲ ਮ ਲ ਸਿਣ ਗਇਆ5

ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਕਵੱਚ ਬੁੱਧ ਨਾਲ਼ ਜੁਸੜਆ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਸ਼ੁਰ ਆਤੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਮਲਦਾ ਹੈ ਉਿ ਕਵੱਚ ਨਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸਵਚਾਰ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲ਼ੇ ਹੀ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਸਕ ਬੋਧੀਆਂ ਕਵੱਚ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਾਰੀ ਨ ੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਿੀ। ਬੋਧੀ ਵੀ ਨਾਰੀ ਨ ੂੰ ਸਨਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪ੍ਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਕਵੱਚ ਅਸੜੱਕਾ ਮੰਨਦੇ ਨਿ। ਕਾਫ਼ੀ ਸਜ਼ਆਦਾ ਸਗਣਤੀ ਕਵੱਚ ਇਤਿਰੀਆਂ ਦੇ ਮਠਾਂ ਕਵੱਚ ਆਗਮਨ ਨਾਲ਼ ਇਤਿਰੀਆਂ ਨ ੂੰ ਮਠਾਂ ਕਵੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਮਲੀ ਪ੍ਰ ਉਹ ਵੀ ਕਈ ਸਕਮਿ ਦੇ ਸਨਯਮਾਂ ਨਾਲ਼। ਬੰਸਦਆਂ ਲਈ ਵੀ ਸਨਯਮ ਨਿ ਪ੍ਰ ਇਤਿਰੀਆਂ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸਨਯਮਾਂ ਦੀ ਸਗਣਤੀ ਬੰਸਦਆਂ ਨਾਲ਼ੋਂ ਸਜ਼ਆਦਾ ਿੀ। ਬੰਸਦਆਂ ਲਈ 2 ਤਰਹਾਂ ਦੀ ਦੀਸਿਆ ਿੀ ਅਤੇ ਇਤਿਰੀਆਂ ਲਈ 3 ਸਕਮਿ ਦੀ, ਬੰਸਦਆਂ ਲਈ 227 ਸਕਮਿ ਦੇ ਉਪ੍ਦੇਸ਼ ਨਿ ਅਤੇ ਇਤਿਰੀਆਂ ਲਈ 311 ਸਕਮਿ ਦੇ। ਇਿ ਤਰਹਾਂ ਬੁੱਧ ਮਠਾਂ ਕਵੱਚ ਭੀਣੀਆਂ ਦਾ ਦਾਲਿਾ ਿੌਿਾ ਨਹੀਂ ਿੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਕਮਿ ਦੇ ਵਾਧ ਸਨਯਮਾਂ ਨਾਲ਼ ਉਹਨਾਂ ਨ ੂੰ ਧਮ ਕਵੱਚ ਦਾਸਲਿ ਹੋਣ ਸਦੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਿੀ। ਅਗਲੇਰੇ ਬੋਧੀ ਗਰੰਿਾਂ ਕਵੱਚ ਭਾਵੇਂ ਇਤਿਰੀ ਪ੍ੁਰਿ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਟ ਸਗਆ ਿੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨ ੂੰ ਰਿੀਰ ਵਜੋਂ ਨਾ ਜਾਣ

ਕੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਇੱਿ ਿਮਾਨ ਮੁੱਠ ਹੀ ਮੰਸਿਨਆ ਸਗਆ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਬੁੱਧ ਦਾ ਭਿ ਤੋਂ ਨੇੜਲਾ ਸਾਿੀ ਮੰਸਿਨਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਦੇ ਿੰਵਾਦ ਰਾਹੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਇਿਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਵਚਾਰਾਂ ਨ ੂੰ ਇਿ ਤਰਹਾਂ ਅੰਸਕਤ ਕੀਤਾ ਸਗਆ ਹੈ: -

ਆਨੰਦ ਬੁੱਧ ਨ ੂੰ ਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਿਗਤ ਿਨ ੂੰ ਔਰਤ ਅੱਗੇ ਸਕਵੇਂ ਪ੍ੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? – ਤੁਹਾਨ ੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਆਨੰਦ। - ਪ੍ਰ ਜੇ ਉਹ ਿਨ ੂੰ ਸਦਾਿਈ ਦੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਰਿ ਿਨ ੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? – ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਆਨੰਦ। - ਪ੍ਰ ਤਾਿਗਤ ਜੇ ਅਿੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਬੋਲ ਲਈਏ, ਿਰ? – ਸਰਿ ਤੁਹਾਨ ੂੰ ਆਪ੍ਣਾ ਸਿਆਲ ਰੱਿਣਾ ਪ੍ਏਗਾ ਆਨੰਦ।6

ਇਿਤਰੀਆਂ ਘਰ ਦੀ ਿੋਭਾ ਹਨ, ਪ੍ ਜਾ ਯੋਗ ਹਨ। (1/26) ਸਜੱਿੇ ਇਿਤਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ ਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਿੇ ਦੇਵਤਾ ਵਿਦੇ ਹਨ। (3/56-57) ਮਨ ੂੰ ਦਾ ਇਿਤਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਬਆਨ ਪ੍ੜਹ ਕੇ ਇੰਝ ਜਾਪ੍ਦਾ ਹੈ ਸਜਵੇਂ ਉਹ ਸਲੰਗ ਭੇਦ ਦਾ ਉਪ੍ਾਿਕ ਨਹੀ ਿੋ ਉਿਨੇ ਤਾਂ ਇਿਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਕਵੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰ ਇਹ ਭੁਲੇਿਾ ਉਿਦੇ ਸਨਮਸਲਸਤ ਸਬਆਨਾਂ ਤੋਂ ਦ ਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਿਤਰੀ ਨ ੂੰ ਸਰਿਫ਼ ਇੱਿ ਆਸ਼ਸਰਤ ਅਤੇ ਹੀਨ ਜੀਵ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ: -

- ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਧਨ ਨ ੂੰ ਿਰਚ ਕਰਨ, ਗਰਸਹਿੀ ਦਾ ਿਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਿਾਣਾ-ਪ੍ਸਹਨਣਾ, ਘਰ ਆਸਦ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਸਧਕਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਪ੍ਸਵੱਤਰ ਰਸਹਣ ਨਾਲ਼ ਇਿਤਰੀ ਵੱਿ ਕਵੱਚ ਰਸਹੰਦੀ ਹੈ।7

- ਿਤਰੀਆਂ ਦੇ ਿੰਿਕਾਰ ਆਸਦ ਸਕਸਰਆਵਾਂ ਮੰਤਰਪ੍ ਰਵਕ ਨਹੀ ਹੁੰਦੇ, ਇਹੀ ਧਰਮ ਕਵੱਚ ਸਵਵਿਿਾ ਹੈ, ਇਿਤਰੀਆਂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਿਤਰ ਦੇ ਸਗਆਨ ਤੋਂ ਹੀਨ ਅਤੇ ਵੇਦ ਆਸਦ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਅਸਧਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹਨ, ਯਾਸਨ ਸਕ ਉਹ ਅਪ੍ਸਵੱਤਰ ਹਨ।8

- ਿਤਰੀਆਂ ਸਵਭਚਾਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਕਵੱਚ ਵੀ ਇਿਤਰੀਆਂ ਦੇ ਦੁਰਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।9

- ਿਤਰੀ ਿੇਤ ਿਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ੁਰਸ਼ ਬੀਜ ਤੁੱਲ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਲਣ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਿਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪ੍ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।..... ਿਾਰੇ ਬੀਜਾਂ ਕਵੱਚ ਿਰੀਰ ਰਚਨਾ ਬੀਜ ਮੁਤਾਸਬਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਅਨੁਿਾਰ ਨਹੀ। ਇਿ ਤਰਹਾਂ ਬੀਜ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।10

- ਿਤਰੀ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲ ਅਵਿਿਾ ਕਵੱਚ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਜੁਆਨੀ ਕਵੱਚ ਜਾਂ ਸਬਰਧ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਿੁਤੰਤਰ ਯਾਸਨ ਸਕ ਸਪ੍ਤਾ, ਪ੍ਤੀ, ਪ੍ੁੱਤਰ ਆਸਦ ਦੀ ਆਸਗਆ ਤੋਂ ਸਬਨਾਂ ਨਾ ਕਰੇ।11

- ਿਤਰੀ ਬਚਪ੍ਨ ਕਵੱਚ ਸਪ੍ਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹੇ, ਜੁਆਨੀ ਕਵੱਚ ਪ੍ਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਪ੍ਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਆਪ੍ਣੇ ਪ੍ੁੱਤਰ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਕਵੱਚ ਰਹੇ। ਕਦੇ ਿੁਤੰਤਰ ਨਾ ਰਹੇ।12

- ਭਾਵੇਂ ਸਨਕੰਮਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਕੋਂ ਹੋਰ ਇਿਤਰੀ ਨਾਲ਼ ਪ੍ਰੀਤ ਰੱਿਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗੁਣਹੀਣ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਤੀਵਰਤਾ ਇਿਤਰੀ ਉਿਦੀ ਿੇਵਾ ਦੇਵਸਤਆਂ ਵਾਂਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।13

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਿ ਲ ਮੁਤਾਸਬਕ ਹੀ ਗਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਵੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਕਰਤੀ ਦੇ ਮਿੇਲ ਤੋਂ ਗਿੰਿਰ ਦੀ ਸਰਿਜਣਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਗਿ ਸਜਗ ਕਵੱਚ ਪ੍ਰਸਕਰਤੀ ਨ ੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੱਤਿ ਮੰਸਿਨਆ ਜਾਂਦਾ ਗਿ, ਪ੍ਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੁਰਸ਼ ਨ ੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੱਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਕਰਤੀ ਨ ੰ ਬੇਮਾਅਨੇ ਬਣਾ ਸਦੱਤਾ ਸਗਆ। ਨਾਰੀ ਦੀ ਇਿ ਸਿਤਿ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜੋ-ਜੋ ਸ਼ਾਤਿਰਾਂ ਕਵੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸਗਆ ਉਿ ’ਤੇ ਨਜ਼ਰਗਿਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਸਤਆਂ ਸਵਚੋਂ ਕੁਝ ਹਵਾਲੇ ਡਾ. ਵਿਾ ਗਿ ਦੀ ਸਕਤਾਬ ‘ਕਬੀਰ ਕਾ ਸ੍ਤ੍ਰੀ-ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਿਕੋਣ’14 ਸਵਚੋਂ ਸਨਮਨਸਲਸਤਿ ਉਧਸਰਤ ਹਨ ਸਜਹਨਾਂ ਕਵੱਚ ਇਿਤਰੀ ਬਾਰੇ ਅਪ੍ਮਾਨਜਨਕ ਉਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਨਯਮ ਦਰਗਏ ਗਏ ਹਨ: -

- ਸਤਰਯ ਗਿੰਸਹਤਾ ਕਵੱਚ ਇਿਤਰੀ ਨ ੰ ‘ਝ ਠੀ’ ਸਕਹਾ ਸਗਆ ਹੈ। (1.10.11)

- ਤਪ੍ਿ ਬਰਾਹਮਣ ਕਵੱਚ ਸਲਸਖਆ ਹੈ ਸਕ ਇਿਤਰੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਕੋਈ ਸਮੱਤਰਤਾ ਨਾ ਗੰਢੋ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਰਦੇ ਭੇੜੀਏ ਿਮਾਨ ਹਨ ਅਰਗਿ ਉਹ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹਨ। (11.5.1.9)

- ਸਤਰਯ ਗਿੰਸਹਤਾ ਅਨੁਗਿ ਇਿਤਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਹੀਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨ ੰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਲਦਾ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧਕੇ ਹਨ। (6.5.8.2)

- ਤਪ੍ਿ ਕਵੱਚ ਸਲਸਖਆ ਹੈ ਸਕ ਇਿਤਰੀ, ਸ਼ ਦਰ, ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਕਾਂ ਕਵੱਚ ਅਿੱਤ, ਪ੍ਾਪ੍ ਅਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਸਵਰਾਜਮਾਨ ਰਸਹੰਦਾ ਹੈ। (14.1.1.31)

- ਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਗਿ ਪ੍ਰਵ ਕਵੱਚ ਇਿਤਰੀਆਂ ਨ ੰ ਝ ਠੀਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਿਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਇਕੋ ਿਮੇਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰਧਾਰ, ਜ਼ਸਹਰ, ਗਿੱਪ੍ ਅਤੇ ਅੱਗ ਹਨ। (19.6)

- ਗਵਤ ਕਵੱਚ ਸਲਸਖਆ ਹੈ ਸਕ ਇਿਤਰੀ ਆਪ੍ਣੇ ਪ੍ ਰਵਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਿਤਰੀ ਰ ਪ੍ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। (ਇਿਤਰੀ ਨ ੰ ਹੀਨ ਮਿਝਦੇ ਹੋਏ) (33/32)

- ਸਤਰਯ ਬਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸ਼ੁਨ:ਸ਼ੇਸ਼ ਆਸਖਆਨ ਕਵੱਚ ਨਾਰਦ ਨੇ ਹਸਰਸ਼ਚੰਦਰ ਨ ੰ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੱਸਿਦਆਂ ਸਕਹਾ ਗਿ – ਪ੍ਤਨੀ ਇੱਿ ਗਿੱ ਹੈ, ਪੁੱਤਰੀ ਇੱਿ ਸਬਪ੍ਤਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਰਿਵਉੱਚ ਵਿਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

- ਸਤਰਯ ਗਿੰਸਹਤਾ ਅਨੁਗਿ ਇਿਤਰੀਆਂ ਦਾ ਭਿਾ ਗਿੰਮੇਲਨਾ ਕਵੱਚ ਜਾਣਾ ਵਰਸਜਤ ਹੈ। (ਅਿਰਵਵੇਦ, 7.38.4)

- ਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਕਾਸ਼ੀ ਗਿੰਡ (ਅਸਧਆਇ 4) ਕਵੱਚ ਸਨਮਨ ਉਕਤੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ- ਸਵਧਵਾ ਦੇ ਕਬਰੀ ਬੰਧ (ਸਰਿ ਦੇ ਕੇਿਾਂ ਨ ੰ ਿਆਰ ਕੇ ਬੰਨਣ) ਨਾਲ਼ ਪ੍ਤੀ ਬੰਧਨ ਕਵੱਚ ਪ੍ੈਂਦਾ ਹੈ, ਿੋ ਸਵਧਵਾ ਨ ੰ ਆਪ੍ਣਾ ਸਰਿ

ਮੁੰਿ ਕੇ ਰੱਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਿ ਿੰ ਸਦਨ ਕਵੱਚ ਸਰਿਫ਼ ਇੱਿ ਵਾਰ ਿਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਿ ਿੰ ਪ੍ ਰਾ ਮਹੀਨਾ ਵਰਤ ਰੱਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚੰਿਦਰ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸ਼ਾਂਤੀ ਿਿ ਗੁਪਤਾ ਅਿੁਸਾਰ ਸ਼ਵੇਤਾਂਬਰ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਕਸ਼ਵਭੂਤੀ ਦਾ ਿਿਿ ਹੈ ਕਿ ‘ਓਿ ਕਚਰ ਇਸਤਰੀ ਿੂੰ ਮੁਕਤੀ ਹਿ ਕਮਿ ਸਕਦੀ ਕਜੰਿ ਕਚਰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਕਵਚ ਜਿਮ ਹਿ ਿੈਂਦੀ।’ ਮੁਗਿ ਿਿਦੌਰਾਿ ਵੀ ਿਾਰੀ ਭੋਗਣ ਦੀ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਵਧੀਿ ਸਿਿਿ ਹਿ ਸੀ ਰੱਖਦੀ ਤੇ ਉਸ ਿੂੰ ਪਰਦੇ ਤੱਿ ਸੀਮਤ ਰਿ ਕਦੱਤਾ ਕਗਆ ਸੀ ਅਰਿਾਤ ਉਸ ਿੂੰ ਬੁਰਕੇ ਕਵਚ ਿੈਂਦ ਰਕਹਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਕਸਰਜਣ ਕਵਚ ਆਰੀਆਿ ਕਵਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਿ ਕਗਆਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਹਾਵੀ ਕਰਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਗਆਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਕਭਆਚਾਰਿ ਤੇ ਧਾਰਕਮਿ ਵਰਤਾਕਰਆਂ ਿੂੰ ਪੁਰਖ-ਪੱਖੀ ਸਾਬਤ ਰਿਿ ਵੱਿ ਵਧੇਰੇ ਰੁਕਚਤ ਕਰਹਾ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ, ਕਸਮਰਤੀਆਂ ਤੇ ਆਰੀਆਿ ਗਰੰਿਾਂ ਕਵਚ ਇਸ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹਵਾਲੇ ਕਮਦੇ ਹਿ ਕਿ ਿਾਰੀ ਧਾਰਕਮਿ, ਰਾਜਿੀਤਿ, ਆਰਕਿਿ ਤੇ ਕਵਅਕਤੀਗਤ ਪੱਖੋਂ ਅਧੀਿਗੀ ਵਾਿ ਜੀਵਿ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੇਿ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਰਗਵੈਕਦਿ ਿਿ ਕਵਚ ਜੋ ਗਰੰਿ ਰਚੇ ਗਏ, ਉਿਹਾਂ ਦੇ ਹੁਿਮਿਮੇ ਧਰਮ ਦੇ ਿਾ ਉੱਤੇ ਉਸ ਿੂੰ ਗੁਿਮੀ ਵੱਿ ਧੱਿਦੇ ਸਿ। ਰਮਾਇਣ ਵਰਗੇ ਗਰੰਿ ਕਵਚ ਤੁਿਸੀਦਾਸ ਿੇ ਤਾਂ ‘ਿੋਰ ਿਿਦਰ ਪ੍ ਅੌਰ ਨਾਰੀ ਚਾਰੇ ਤਾੜਨ ਕੇ ਅਸਧਕਾਰੀ’ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀ ਿਾਰੀ ਦੀ ਤੁਿਿਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਿਿਿ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕਬਿਾ ਔਰਤਾਂ ਿੂੰ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਰਿਿ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਕਵਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਕਧਿਾਰ ਿਹੀ ਸੀ। ਕਹੰਦੁਸਤਾਿ ਦੇ ਇਿ ਵੱਡੇ ਮੰਦਰਾਂ ਕਵਚ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਿ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਾਹੀ ਉਸੇ ਤਰਹਾਂ ਿਿਿਮ ਹੈ। ਛੱਜੂ ਿੇ ਤਾਂ ਇੱਿੇ ਤੱਿ ਵੀ ਕਹਿਾ ਸੀ ਕਿ-‘ਇਸਤਰੀ ਿਿਗਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹੋ’। ਪਤੀ ਕਿੰਿਾ ਵੀ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਿਈ ਹੋਵੇ-ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਮਾਿਿ ਹੈ ਤੇ ਪਤਿੀ ਿੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਰਿਿੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ-ਸੰਜਮ, ਸੇਵਾ, ਕਪਆਰ, ਪਰਉਪਿਾਰ, ਸਕਹਿਸ਼ੀਿਤਾ, ਮਮਤਾ, ਕਮਹਿਤੀ ਸੁਭਾਅ ਆਕਦ ਵੱਿ ਕਸਿੇ ਿੇ ਿਿਦੇ ਕਧਆਿ ਹੀ ਿਹੀ ਕਦੱਤਾ।

ਿਾਰੀ ਪਰਤੀ ਕਸੱਖ ਗੁਰੂ ਸਕਹਬਾਿਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਤ-ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸੀ। ਮੱਧਿਾਿੀ ਸਾਕਹਤ ਕਵਚ ਿਾਰੀ ਕਚੰਤਿ, ਜਾਕਗਰਤੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੱਿ ਗੁਰਮਕਤ ਿਿਕਵ ਰਾਹੀ ਤੁਰੀ। ਬੇਸ਼ੱਿ ਬਹੁਤੇ ਸਮੀਕਖਆਿ ਦਾ ਮੰਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਕਤ ਿਿਕਵ ਕਵਚ ਵੀ ਿਾਰੀ ਿਿੂੰ ਕਰਝਾਉਣ ਵਾਿੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਮਿਾਪ ਿੂੰ

ਕਵਿਿਦੀ ਤਰਸਦੀ ਹੀ ਕਦਖਾਈ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਇਕਤਹਾਸ ਕਵਚ ਇਹ ਪਕਹਿੀ ਵਾਰ ਵਾਪਕਰਆ ਕਿ ਕਸਿੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਕਹਤ ਕਵਚ ਿਾਰੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਿੂੰ ਉਭਾਕਰਆ ਕਗਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਦਸ਼ਾ ਕਵਚ ਪਕਰਵਰਤਿ ਿਇ ਅਮਿੀ ਯਤਿ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗੁਰਮਕਤ ਸਾਕਹਤ ਦੇ ਇਸ ਵਡੱਪਣ ਦੀ ਕਸ਼ਿਾਿਦੇਹੀ ਰਿਦੇ ਹੋਏ ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਕਸੰਘ ਕਿਖਦੇ ਹਿ:

> “ਮੱਧਿਾਿੀ ਸਾਕਹਤ ਕਵਚ ਗੁਰੂ ਿਿਵਆਂ ਿੇ ਿਾਰੀ ਕਚੰਤਿ ਦੀ ਿੀਂਹ ਰੱਖ ਕਦੱਤੀ ਸੀ। ... ਿਾਰੀ ਦੀ ਕਜਹੜੀ ਕਸਰਜਣਾਤਮਿ ਸ਼ਕਤੀ ਿੂੰ ਉਿਹਾਂ ਿੇ ਪਛਾਕਣਆ, ਉਸ ਦਾ ਪਰੇਮ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਿਾਤਮਿ ਸ਼ਕਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਕਸਰਜਣਾਤਮਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਿਿ ਜੁੜੇ ਹੋਣਾ।”

ਇਹ ਗੱਿ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਸੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਆਰੀਆਿ ਕਵਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਮਿੁਖੀ ਕਵਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਕਸਧਾਂਤ ਦੇ ਕਵਰੋਧ ’ਚ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮਿੁੱਖੀ ਅਕਧਿਾਰ, ਮਿੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮਿੁੱਖੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਿੂੰ ਬਰਿਰਾਰ ਰੱਕਖਆ ਜਾ ਸਿੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਤੇ ਿਾਰੀ ਜਾਤੀ ਿਿ ਹੋ ਰਹੀ ਵਧੀਿੀ ਿੂੰ ਠੱਿਹ ਪਾਈ ਜਾ ਸਿੇ। ਪੰਦਰਵੀ ਸਦੀ ਕਵਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਕਖੱਤੇ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਿ ਪੰਜਾਬ ਕਵਚ ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਸਾਕਹਬ ਿੇ ਗੁਰਮਕਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਿੀ ਉਦੈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜਿ ਿੁਰੀਤੀਆਂ ਿੂੰ ਦੂਰ ਰਿਿ ਦੇ ਸੁਚੇਤ ਯਤਿ ਆਰੰਭੇ ਕਜਿਹਾਂ ਕਵਚੋਂ ਮਾਿਵੀ ਸਰੋਿਾਰਾਂ ਵਾਿੀ ਬਾਣੀ ਰਚਿਾ ਵੀ ਇਿ ਸੀ। ਗੁਰਮਕਤ ਅਿੁਸਾਰ ਿਰ-ਿਾਰੀ ਿੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਪੂਰਿ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸਕਹਹੋਂਦ ਵਾਿਾ ਜੀਵਿ ਬਸਰ ਰਿਿ; ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਖਦ ਜੀਵਿ ਹੋ ਸਿਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਗੱਿ ਦੇ ਧਾਰਿੀ ਸਿ ਕਿ ਿਾਰੀ ਰਾਹੀ ਮਿੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਕਵਚ ਜਿਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਿਇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਕਜਆਂ ਦੀ ਜਿਿੀ ਿੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਕਹਿਾ ਜਾਵੇ:

> ਭੰਕਡ ਜੰਮੀਐ ਭੰਕਡ ਕਿੰਮੀਐ ਭੰਕਡ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ ॥
> ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੈ ਦੋਸਤੀ ਭੰਡਹੁ ਚੱਿੈ ਰਾਹੁ ॥
> ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਿੀਐ ਭੰਕਡ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਿੁ ॥

ਸੋ ਕਉਿ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਕਜਤੁ ਜੰਮਕਹ ਰਾਜਾਿ ॥

ਨਾਰੀਵਾਦ ਆਲੋਚਕ ਅਸਿਰ ਕਜ਼ਰਿ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਾਰਕਮਿ ਪਰਵਚਿ ਕਵਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਗਾਇਬ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਵਚ ਕਜਹੜਾ ਨਾਰੀ ਕਬੰਬ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਵਚ ਕਵੱਖਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ਸਾਰੀ ਾਿਇ ੂੰ ਨਾਰੀ ਰੂਪ ਵੇਖਦੇ ਹਿ ਅਤੇ ਰੱਬ ੂੰ ਖ਼ਸਮ ਰੂਪ ਕਵਚ ਕਬਆਿ ਰਿਦੇ ਹਿ। ਕਜਵੇਂ ਔਿਿ ਆਲੋਚਕ ਆਪਣਾ ਸ਼ੱਕ ਇਸ ਦਿਰ ਜ਼ਾਹਰ ਰਿਦੇ ਹਿ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ੇਂ ਨਾਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੀ ਇਸ ਪੈਰਾਡਾਇਮ ੂੰ ਇੱਿ-ਕਬੱਿ ਸੰਸਾਰਿ ਰੂਪ ਕਬਆਿ ਰਿ ਕਦੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀ ਇਸਦੀ ਹੋਰ ਪਰਮਾਰਿ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਖੋਜ ਰਿਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਅਰਿਾਂ ਕਵਚ ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ੇਂ ਅਿਿ ਪੁਰਖ ੂੰ ਿਰੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਰਕਹਤ ਅਤੇ ਿਰੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਵੈਦਤਾ ਤੋਂ ਮੁਤਿ ਰੱਕਖਆ ਹੈ।

ਪੁਰਖ ਮਕਹ ਿਕਰ ਿਕਰ ਮਕਹ ਪੁਰਖਾ ਬੂਝਹੁ ਬਰਹਮ ਕਗਆਿੀ॥15

“ਇਹਿਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਕਵਚ ਬਾਣੀਿਾਰਾਂ ੇਂ ਬਰਕਹਮੰਡੀ ਚੇਤਿਾ ਦੇ ਉਸ ਪਰਮਕਛਣ ਦੀ ਸੰਿਪਿਾ ਪੇਸ਼ ਿੀਤੀ ਹੈ ਕਜੱਿ ਕਸ਼ਰਸਟੀ-ਰਚਿਾ ਕਵਚਿੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦਵੈਤ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਰਧਿਾਰੀਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸਕਤਿ ਹੈ।”16 ਿਰੀ ਦੀ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਤਿ ੂੰ ਅਪਕਵੱਤਰਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਕਵਚ ਰੱਖ ੇਂ ਵੇਕਖਆ ਜਾਂਦਾ ਕਰਹਾ ਹੈ। “ਹਰ ਮਹੀਿੇ ‘ਕਸਰ ਿਵਣੀ’ ਹੰਢਾਉਕਦਆਂ ਜੰਮਿਣ ਪਰਕਕਿਰਆ ਦੇ ਸੰਟਿ ੂੰ ਸਕਹਜਤਾ ਿਿ ਕਿਭਾਕਦਆਂ ਉਹ ‘ਸੂਤਿ’ ਕਵਚੋਂ ਿੰਘਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਿਰਿ ਕਜਹੜੇ ਮੁੱਖੀ ਕਵਿਸ ਕਵਚ ਯੋਗਦਾਿ ਪਾਉਣ ਸਦਿਾ ਿੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਸ ਿਿ ਜੁੜੇ ਹਿ:..... ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਸਾਕਹਬ... ਸੁਚੇਤ ਰੂਪ ਕਵਚ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਾਕਜਸ਼ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਇਉਂ ਭੰਿਦੇ ਹਿ:” 17

ਜੇ ਕਿਰ ਸੂਤਿੁ ਮੰਿੀਐ ਸਭੁ ਤੈ ਸੂਤਿੁ ਹੋਇ॥
ਗੋਹੇ ਅਤੈ ਿੜਿੀ ਅੰਦਕਰ ਿੀੜਾ ਹੋਇ॥
ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਿ ਿੇ ਜੀਆ ਬਾਕਝ ਿ ਿੋਇ॥
ਪਕਹਿਾ ਪਾਣੀ ਕਜਉ ਹੈ ਕਜਤ ਹਕਰਆ ਸਭ ਿੋਇ॥
ਸੂਤਿੁ ਕਉਿ ਕਿਰ ਰਖੀਐ ਸੂਤਿੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ॥
ਿਿਿ ਸੂਤਿੁ ਏਵ ਿ ਉਤਰੈ ਕਗਆਿ ਉਤਾਰੇ ਧੋਇ॥18

ਫਰਾਂਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਿਰੀਵਾਦੀ ਕਚੰਤਿਾ ਿੂਸਿ ਇਕਰਗੈਰੇ ਅਤੇ ਹੈਿੀਿ ਕਸਖੂ ੇਂ ਿਰੀ ਦੀ ਕਵਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਹ, ਭਾਵ ਅਤੇ ਸੋਚ ਿਰਣ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੈਿੀ, ਵਾਿ-ਪਰਬੰਧ ਆਕਦ ੂੰ ਵੀ ਕਵਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਕਿਆ ਹੈ।ਇਹਿਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਚੰਤਿਾ ਦੇ ਹਵਾਿੇ ਿਿ ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਕਸੰਘ ਕਖਦੇ ਹਿ, “ਿਰੀ ਇੱਿ ਕਵੱਖਣ ਸੱਚ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਵਿਾਂ ਰੂਪ ਕਸਰਜਣ ਦੀ ਸਮਰੱਿਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਕਵਧਾਿ ਇਸ ੂੰ ਇੱਿ ਵੱਖਰਾ ਆਤਮ ਕਦੰਦੇ ਹਿ, ਕਜਸਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।ਇਸ ਿਿ ਇਸ ੂੰ ਵੱਖਰਾ ਪਕਰਪੇਖ, ਵੱਖਰਾ ਕਦਰਸ਼ਟੀਿੋਣ ਅਤੇ ਜੀਵਿ ਸ਼ਤਿੀਆਂ ੂੰ ਅਿੁਭਵ ਰਿਿ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਕਵਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਮਿੀ ਹੈ ਕਜਸ ੂੰ ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਿ ਸੋਚ ਕਵਚ ਅਣਗੌਕਿਆ ਰਿ ਕਦੱਤਾ ਕਗਆ ਹੈ।ਿਰੀ ਇੱਿ ਖਿਪਤ ਵਾਿੀ ਵਸਤੂ ਿਹੀ ਸਗੋਂ ਆਸਚਰਯ ਹੈ, ਕਵਸਮਾਦ ਹੈ।” ਇਕਰਗੈਰੇ ੇਂ ਤਾਂ ਇੱਿੋ ਤਿ ਕਿਹ ਕਦਤਾ ਹੈ ਕਿ ਿਰੀ ਦੀ ਕਵਸੇਸ਼ਤਾ ੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ੇਂ ਸਭ ਸੰਸਿਾਵਾਂ ਿਵੇਂ ਕਸਕਰਉਂ ਸੰਗਕਠਤ ਿਰਿੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਿ।ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ਦਾ ਿਰੀ ਕਚੰਤਿ ਇਹਿਾਂ ਕਚੰਤਿਾ ਦੀ ਿਰੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਅਗੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਦਾ ਸੀ; ਉਹਿਾਂ ਅਿੁਸਾਰ ਿੁਿ ਕਸਰਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੀ ਿਰੀ-ਅਕਧਆਤਮ ਰਾਹੀ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਸਿਦਾ ਹੈ।ਸਰੀ ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਦੇਵ ਜੀ ੇਂ ਿਦਿਰ ਅਤੇ ਿਇਿਾਤ ਦੇ ਪੂਰਿ ਰਹੱਸ ੂੰ ਅਿੁਭਵ ਰਿਿ ਇਿ ਮੁੱਖ ੂੰ ਿਰੀ-ਅਕਧਆਤਮਿ ਸਰੂਪ ਬਣਿ ਭਾਵ ਇਸਤਰੀ ਆਤਮਾ ਬਣਿ ਦਾ ਕਚੰਤਿ ਕਦੱਤਾ ਅਤੇ ਿਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਦ ੂੰ ਕਮਟਾਇਆ। ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਕਸੰਘ ਅਿੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ੇਂ ਿਰੀ ਦੀ ਇਸ ਦੈਵੀ, ਬਰਕਹਮੰਡਿ ਅਤੇ ਅਟੀਮੇਟ ਪਰਿਾਰ ਦੀ ਕਵਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ੂੰ ਪਛਾਕਣਆਂ ਜੋ ਉਸਦੀ ਸਮਰੱਿਾ ੂੰ ਕਵੱਖਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ੇਂ ਿਹੀ। ਪੁਰਸ਼ ੂੰ ਇਹ ਸਮਰੱਿਾ ਪਰਾਪਤ ਰਿਿ ਇਿ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਹਿਾਰ, ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਕਵਚ ਕਸਰਕਜਆ “ਬਾਰਹਮਾਹਾ” ਇੱਿ ਅਦੁੱਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਇਸ ਕਵਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਹੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁੱਤਾਂ ਕਵਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕਪਰਯ ਇਿ ਜਕਗਆਸਾ ਰਾਹੀ, ਿਦਿਰ ਅਤੇ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਅਨੁਭਵ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਮਨ ਈ ਤੀਬਰਤਾ, ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਸ਼ਦਤ, ਵਿਰਹਾ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ, ਸਭ ਜਗਿਆਸਾ ਦਾ ਕਹੱਸਾ ਹਨ; ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣਾਂ ਵਜੋਂ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ ਜੋ ਆਤਮ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਰਾਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਹੱਸ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

ਬਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵਣੀ
ਸਾਜਨ ਮਿਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣੀ
ਹਰਿ ਮੰਦਰਿ ਆਵੈ ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਧਨ ਊਭੀ ਗੁਣ ਸਾਰੀ
ਘਰਿ ਘਰਿ ਕੰਤੁ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣਿ ਹਉ ਕਿਉ ਕੰਤਿ ਵਿਸਾਰੀ
ਉਨਵਿ ਘਨ ਛਾਏ ਬਰਸੁ ਸੁਭਾਏ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਸੁਖਾਵੈ
ਨਾਨਕ ਵਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਘਰਿ ਆਵੈ

ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਾਰੀ-ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਕਹੱਤ ਆਪਣੇ ਪਰਕਰਿਤਕ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ "ਬਾਰਹਮਾਹਾ" ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਰੀ-ਬਿੰਬ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤਕ ਸੀਮਤ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰਚਿਤ "ਬਾਰਹਮਾਹਾ" ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਨੂੰ 'ਪਰਕਰਿਤੀ' ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪਰੇਮ-ਭਾਵ ਤਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪਛਾਣਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਤੇਜਨਾ ਨਹੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਚੇਣ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ/ਗਿਆਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰੇਮ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਸਹਿਜ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰੀ ਦਾ ਪਰੇਮ-ਭਾਵ ਸਹਿਜ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ 'ਬਾਬਰ ਬਾਣੀ' ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਬੇਪੱਤ ਹੋਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਰੀ-ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਉਭਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਮਨ ਨੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਹੋਈ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੇਦਨਾ ਭਰੇ ਸਨ।ਬਾਬਰ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਨਾਰੀ ਦੀ ਹੋਈ ਦੁਰਗਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ/ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ॥
ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ/ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ ॥
ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ/ਹੁਣਿ ਬਹਣਿ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਆਦਰ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਨਹੀ ਸਗੋਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੇਲੇ ਮਿ-ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਮਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਤ ਕੀਤਾ।ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ॥ ਨਾਮੁ ਭਣਹੁ ਸਚੁ ਸਵਾਰਿ ॥
ਪ੍ਰਿਉ ਸੇਵਹੁ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ
ਨਿਵਾਰਿ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਲਿਤ ਸਿਧਾਂਤ 'ਏਕ ਜੋਤ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ, ਧਨ ਪਿਰ ਕਹੀਏ ਸੋਇ।। (ਪੰਨਾ 787) ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਤਮਕ ਮੇਲ ਹੈ। ਇਹੀ ਵਜਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ 'ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਆਤਮਕ ਮੇਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੰਞ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :

ਧਿ ਕਿਪਰੁ ਏਕਹ ਿਆਖੀਅਕਿ ਬਹਕਿ ਇਠਿ ਹੋਇ ॥
ਏਿ ਜੋਕਤ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਿ ਕਿਪਰੁ ਹਿਐ ਸੋਇ ॥

ਬਹੁਤੇ ਧਾਰਕਮਿ ਪਰਵਰਚਿ ਿਰੀ ਦੀ ਪਰਜਣਿ ਸ਼ਤਿੀ ੂੰ ਅਪਕਵੱਤਰਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਕਵਚ ਰੱਖ ੇ ਕਬਆਿਦੇ ਹਿ। ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਸਾਕਹਬ ੇ ਸੁਚੇਤ ਰੂਪ ਕਵਚ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਾਕਜ਼ਸ਼ ੂੰ ਭੰਕਡਆ:

ਜੇ ਕਿਰ ਸੂਤਿ ਮੰਿੀਐ, ਸਭ ਤੇ ਸੂਤੁਿ ਹੋਇ ॥
ਗੋਹੇ ਅਤੈ ਿੜੀ ਅੰਦਕਰ ਿੀੜਾ ਹੋਇ ॥
ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਿ ਿ ਜੀਆ ਬਾਕਝ ਿ ਿੋਇ ॥
ਪਕਹਿਾ ਪਾਣੀ ਕਜਉ ਹੈ ਕਜਤ ਹਕਰਆ ਸਭ ੋਇ ॥
ਸੂਤਿ ਕਿਉ ਕਿਰ ਰਖੀਐ ਸੂਤਿ ਪਵੈ ਰਸੋਇ ॥
ਿਿਿ ਸੂਤੁਿ ਏਵ ਿ ਉਤਰੈ ਕਗਆਿ ਉਤਾਰੇ ਧੋਇ ॥

ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ਸਿਫ਼ੇ ੇ ਕਜੱਿੇ ਕਜੱਿੇ ਵੀ ਪਾਸਾਰਾ ਿੀਤਾ ਉੱਿ ਉੱਿ ਿਰੀ ਅੱਜ ਸਮਾਜਿ ਪੱਖੋਂ ਕਬਹਤਰੀ ਵਾਿ ਜੀਵਿ ਬਸਰ ਰਿ ਰਹੀ ਹੈ।ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਹੱਸਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮਰਦ ਪੱਖੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ੂੰ ਕਤਓਾਗ ਿਹੀ ਸਕਿਆ।ਅੱਜ ਵੀ ਘੌਿ ਕਹੰਸਾ, ਛੇੜਛਾੜ, ਅਸ਼ਿਿ ਕਟੱਪਣੀਆਂ, ਬਿਾਤਿਾਰ, ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਹਮਿੇ, ਭਰੂਣ-ਹੱਕਤਆ ਵਰਗੇ ਿਰੀ-ਕਵਰੋਧੀ ਵਰਤਾਰੇ ਿਰੀ-ਗੁਿਮੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਿ ਕਬਆਿ ਰਿਦੇ ਹਿ।ਖਾਪ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮਗੁਰੂ ਸੰਕਵਧਾਿ ਦੇ ਉਿਟ ਮੂੰ ਕਸਮਰਤੀ ਕਵਚੌਂ ਹੁਮਿਾਕਿਮਆਂ ੂੰ ਿਗੂ ਰਿ ਿਈ ਸਰਗਰਮ ਹਿ।

ਅੱਜ ੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਿਿਿ ਸਾਕਹਬ ਦੀ ਕਵਚਾਰਧਾਰਾਂ ਅਪਿਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਿਰੀ-ਕਵਰੋਧੀ ਵਰਤਾਕਰਆਂ ੂੰ ਠੱਿਹ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯਤਿ ਿੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਿਰੀਵਾਦ ਦੇ ਕਸਧਾਂਤਿ ਚੌਖਟੇ ਅੰਦਰ ਿ ਰਕਹਣ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਕਹਬ ਦੀ ਤਰਹਾਂ ਕਵਵਹਾਰਿ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਤਿ ਿੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਿਰੀ ਦੇਸ਼, ਕਵਸ਼ਵ ਦੇ ਹਰ ੋਿੇ ਕਵਚ ਮੁੱਖੀ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ ੂੰ ਮਾਣ ਸਿੇ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮ ਿ੦ੱਪਣੀਆ

1. Hans Wehr, ***Arabic-English Dictionary – The Hans Wehr Dictionary of Modern Written Arabic***, J.M Cowan (Ed.), Spoken Language Services, 1976, P-131
2. ਭਾਈ ਕਾਨਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, **ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਹਾਨ ਕੋਸ਼**, ਭਾਸ਼ਾ ਸਵਭਾਗ, ਪ੍ਰੰਜਾਬ, 2011, ਪ੍ਰੰ-24
3. **ਪਮਵੱਤਰ ਕੁਰਾਨ,** 4:34, ਮੁਹੰਮਦ ਹਬੀਬ (ਡਾ.) ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਅਨੁ.), ਗੁੱਡਿਵਰਡ ਬੁੱਕਿ, ਚੇਨੱਈ, 2017, ਪ੍ਰੰ-94-95
4. ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਿ ਗੁਪ੍ਤਾ (ਡਾ.), **ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ**, ਪ੍ਰੰਜਾਬ ਟਿਟ ਯ ਨੀਵਰਸਟਿੀ ਟੈਕਟਿ ਬੁੱਕ ਬੋਰਡ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1974, ਪ੍ਰੰ-74
5. ਸਕਰਪ੍ਾਲ ਸਿੰਘ ਕੌਂਲ (ਪ੍ਰੋ.), ਪ੍ਰਸਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਡਾ.) **ਪੰਜਾਬੀ ਾਮਹਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਮਵਕਾ** , ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕਿ, ਲੁਸਧਆਣਾ, 2013, ਪ੍ਰੰ-36
6. Hermann Oldenberg (Dr.), William Hoey (Trans.), ***Buddha – His Life, His Doctrine, His Order***, William and Norgate, London, 1882, P-165
7. **मनुस्मृता**, पुस्त्तक मष्दरि, मथुरा, सम्वत 2016, पु-431
8. वही, पु-432
9. वही, पु-433
10. वही, पु-437
11. वही, पु-240
12. वही, पु-240
13. वही, पु-242
14. सेवा ससंहि (डॉ), **कबीर का स्री-द्रष्टकिोण**, नरिमल पष्ललकेशदस, दल्लिी, 1997
15. **ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਾਮਹਬ,** ਅੰਗ-878
16. ਜਗਬੀਰ ਸਿੰਘ, **ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਾਮਹਬ ਦੀ ਕਾਲੀਨ ਪਰਾ ਸੰਮਗਕਤਾ,** ਪ੍ਰਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਸਬਊਰੋ, ਪ੍ਰੰਜਾਬੀ ਯ ਨੀਵਰਸਟਿੀ, ਪ੍ਰਸਟਆਲਾ, 2012, ਪ੍ਰੰ-92
17. ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ (ਡਾ.), **ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਾਮਹਬ ਰਵੱਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਮਹਿਨੀਕਰਨ**, ਰਸਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ (ਪ੍ਰੋ.) ਰਿਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਡਾ.) (ਸੰਪ੍ਰ.), **ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਾਮਹਬ ਮਵਮਭੰਨ ਪਾ ਾਰ**, ਪ੍ਰੰਜਾਬੀ ਸਿਹੱਤਿ ਅਕਾਡਮੀ, ਪ੍ਰੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਸਧਆਣਾ, 2005, ਪ੍ਰੰ-97
18. **ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਾਮਹਬ,** ਅੰਗ-472